

Sormena, lidergo sinbolikoa?

Hasten naiz urteko errepasoa egiten eta ikusten dut Tabakalerak euskal sormena nazioartera zabaltzen jarri nahi izan duela indarra aurten eta hiru milioi euroko aurrekontua izan duela horretarako. Tekniker zentro teknologikoarekin lankidetza hitzarmena sinatu dutela sortzaileen lana beste esparru batzuetara zabaltzeko, esaterako industriara eta zientzia arlora, «ahalmen berritzailea» bultzatzeko eta nabarmentzeko. Ikusten dut ere Azpeitiko Dinamoa sormen gunea ofizialki zabaltzeko, eta udalak eta Kulturaz kooperatibak lau urterako konpromisoa sinatu dutela. Ikusten, Sormene egitasmo berritzailea sustatu duela Galdakaoko Udalak, eta *Gureak egin* proiektuarekin ausartu direla Iruñean, aisialdian ere gazteen artean kultur transmisioa lantzeko. Ikusten dut, gertu ikusten ere, hezkuntza arloan bueltak eta bueltak ari direla sortzaileek ekoizitakoa ikasleenganaino nola hurbildu asmatu nahian, hausnarrean.

Eta ulertzen dut batzuetan harridurarako motiboa izatea, eta are gutxiesgarria ere, sormenarekiko batzuek dagoen kezka etengabe hau. Herri honek ez du sorkuntzan eta ekoizpen artistikoan horrenbesteko arreta jarri behar, esango dizute, artistak ez dira hain garrantzitsuak. Esango dizute: herri honek industria eta sare produktibo sendoa behar du; herritarren bizi baldintzak hobetuko dituen politika orekatua; lurralde kohesioa landuko duen planifikazioa; larrialdi klimatikoaren aurrean estrategia berritzaileak asmatuko dituen ekintzailetza; gizon eta emakumeen arteko arrakala orotarikoa berdinduko duen hitzarmen kolektiboa; migranteei abaro duina emango dien elkartasun instituzionala.

Eta arrazoi, aizue. Baina nago indargune gisa har dezakegula sormenarekiko daukagun lilura batzuetan neurrigabe hau. Badakit lilura erlatiboa dela, nondik begiratzen den. Hemen –izan gaitzen zintzoak– ia inor ez da sortzaileei begira bizi; ia inork ez die aitortzen mundua eraldatzeko gaitasuna. Oro har, sortzaileak ezezagunak dira, ikusezinak askotan; ez daude ondo kontsideratuak; ez dute prestigiorik. Eta, hala eta guztiz ere, uste dut horrenbeste proiektu eta asmo baldin badaude horien lana promozionatzeko, izango dela gaitasun eraldatzaillea eduki dezaketelako, iruditeria kolektibo indartsua eratzeko.

Badakit ideia hori bera, kultur sorkuntzari bide urratzaile izateko gaitasuna aitortzea, gure ahuleziaren adierazlea dela. Herri normala bagina, sortzaileei beste tokietan aitortzen zaien balioa aitortuko genieke, ez gehiago: plazer estetikoa sortzekoa; pentsamendu kritikoa eragitekoa; aisialdia betetzekoa. Funtsezkoa, oinarritzkoa, baina horixe. Hemen eman nahi diegun estatusa, berriz, besterik da: herri bezala beste esparruetan aurkitzen ez dugun lidergoa horiek hartzea dugu amets, sikiera lidergo sinbolikoa.

Niri miragarriak iruditzen zaizkit han eta hemen ziklikoki egiten diren ahaleginak; eta miragarria, zinez, benetan pentsatzea sorkuntza gizarte honen marka bereizgarria izan daitekeela, Islandiakoa bakailaoa den bezala. Gizarte utopikoa nahi bada, herritartasun ia fiktizioa beharbada, baina gizarte, azken finean.

Hondalea eta Laba

Bi hiri, bi proiektu, bi aurrekontu, bi abiapuntu. Bi.

Cristina Iglesias eskultoreak Donostiari egindako opari gisa saldu digute *Hondalea*. Ez naiz paratuko proiektuaren eraikuntzak inguruari egin dion kaltea baloratzen, edo donostiarrentzat txoko ezkutua zena deskubrituta erremediorik gabe izorratu dutela salatzen. Aitortu behar dut sekula egon gabea nintzela Santa Klara uhartean, nahiz eta behin baino

gehiagotan fantasiatu dudan haraino Ondarretatik igerian iritsiko naizen momentuarekin. Eta esan behar dut *Hondalea*-ri esker iritsi nintzela hara aurtengo udan, eta erromantikoa iruditu zitzaidala tokia. Erromantiko, zentzu estetikoan: ardo zuri bi, konpainia ona, eta Donostia osoa parez pare eta, era berean, urrun; non eta dena salgai eta denen bistan jarri duten hiri biluzi baten erdian, toki sekretu bat.

Santa Klararaino iritsi nintzen, beraz, *Hondalea*-ri esker, baina hori da Cristina Iglesiasi oraingoan aitortuko diodan meritu bakarra, proiektua bera obratzeko egin behar izan zuten zuloa bezain hutsa iruditu zitzaidalako gainerako guztia. Lagunak zorrozki epaitu zuen: aberats batek etxeke lorategian Niagarako ur jauziak errepikatu nahi izan balitu bezala; edo mendialdeko herrixka bateko plazaren erdian pago edo lizar baten eskultura errealista jarri izan balute bezala, urrezkoa eta tamaina naturalean, eta ponpa handiz inauguratu gero; edo, Donostiako Paseo Berritik bi kaletara, itsasoaren olatuen irudiekin etengabe berritzen den bideo instalazio erraldoi eta garestia jarri izan balute bezala.

Eta pentsatzen dut paralelismoa egin daitekeela autobiaz bestaldeko Laba egitasmoarekin. Paralelismoa, espazio publiko eta pribatuaren erabileraz eta kulturaren funtzioaz.

Mezenas batek espazio eder bat eman dio gazte kuadrilla bati Iruñeko plaza nagusiaren erdian. Egin ezazue zerbait, esan die. Bi baldintza: toki euskaltzalea izatea, eta jatetxe/taberna hutsa ez izatea. Jarri dira pentsatzen eta borborrean hasi dira. Harremanak egin dituzte inguruko gazte gehiagorekin, baita haiek baino jende helduagoarekin ere. *Bonbonera* bat daukatela, ideiak behar dituztela. Ez da modurik onena izango proiektu bati ekiteko ideiak asmatzen ibili behar izatea, baina pentsatzen haste hutsak eragin du mugimendu magmatikoa, poliki-poliki zabaldu dena, eta behintzat lortu du gazte kuadrilla zabal, askotariko, euskaltzale eta interesgarria buruari eragiten jartzea.

Oraindik bidea egiten ari dira. Berriz diot: espazioa bertetzeko proiektu bat pentsatu behar izatea ez da modurik

onena hasteko; nola esan: txipiroiak tintarekin hastea bezala da, baina interesgarria izaten ari da prozesua.

Gazteak «pentsatu, madarikatuok, pentsatu!!» elkarri oihera irudikatzen ditut, arratsalde honetan bai eta hurrengoan ere bai, Iruñeko Gazteluko Plazako izkina hautatuan, ia ilunpean, ia klandestinitatean. Egingo dute zerbait.

Heriotza eta mina

Bitartean, jarraitzen dugu lozorroan, esnatu nahi bai baina erabat esnatu ezin egoten gareneko egoera horretan bezala, non zaila den irudikatzea egunean zehar zer egingo dugun, zer egin ahalko dugun. Txertoa, egiazki, pixka bat loarazteko jarri izan baligute bezala. Zaila da arnasa luzeko egitasmoei ekitea, dena baldintzatuta egongo den susmoa daukagulako.

Maslow kolektiboa inguratzen gaituen errealitateari ikuspegi estetikitik begiratzen dion Iruñeko artista talde bat da. Aldarrikatzen du arte garaikidea bereizi egin dela ikusleengandik, itzuri egin diela kalean bertan hizketa gai diren aferra nagusiei. Eta heriotza eta sufrimendua desagertu egin dela kezka estetikoetatik. Hauxe idatzi dute Kondestable jauregian urtearen hondarrean paratu duten testuetako batean:

Gure gizarteak heriotza saihestu, ezkutatu, zarata gero eta gorragoa bihurtzen du. Gai izango ginateke bizitzarekin gauza bera egiteko? Gozamenarekin, alaitasunarekin? Heriotzaren minaren ukazioa zentzugabea bezain benetakoa da.

Uda aurretik, Tarragonako Arte Garaikideko Zentrarako enkargatu zieten erakusketarako idazki bat eskatu zidaten, heriotzari buruz ideia bi zirriborrazteko. Bizi dugun pandemiarekin lotu nahi zuten heriotzaren ideia, esan zidatenez.

Leteren poesiatik abiatu nintzen. Aipatu nuen Letek esana: gizakiaren eginbehar nagusietako bat naturarekin bat izan eta harremanetan sartzea zela; gure egia bakarra hori zela, «indarrak ongi errotuz» bertatik irauteko.

«Gizakiaren eta naturaren arteko lotura hori ahuldu egin delakoan nago, negu luze honetan», idatzi nuen.

Bereizi egin gara ingurutik, bereizi egin gaituzte. Ni bihurtu gaituzte. Ni eta zu, gehienez ere. Ezabatu dugu gu-a, baina ez elkartzeko eta besarkatzeko aukera debekatu digutelako bakarrik, ezpada elkarrekin pentsatzeko aukera diluitu egin delako: norberaren beldurra nagusitu da, irtenbide pertsonaletan pentsatu dugu. Eta gu-rik gabeko ingurua egongelako izkina batean kargatzen utzi dugun robot hauts xurgatzailea da *stand by*-n.

Dena gelditu egin da, etenda dago mundua, *pause*, dena mar-txan dagoela badirudi ere.

Pandemiak sortu duen giro izu eta barnerakoia hortik dator: ahultasunaren kontzientziak eztanda egin digu begi aurrean. Hori da sentitu dugun segurtasun faltak ekarri di-gun gaitzena.

Denok daukagu ohe huts bat zain. Denok dakigu ohe huts bat daukagula zain. Baina beldurra ez da hori. Beldurra da pentsatzea ohe huts horren ondoan ez dela ezer egongo. Eta horrekin mehatxatu gaitu negu luze honek: ondoan ez dugula inor izango.

Eta lerro hauek idazten ari naizen unean berriz sentitu dugu ziurgabetasunaren kolpea, txertatze masiboak promesten zigun segurtasunetik urrun distopia durduzagarrira bultzatzen baikaitu errealitateak.

Horregatik, harrigarri samarra egiten zait irakurtzen ari garen, entzuten ari garen, ikusten ari garen ekoizpen artistikoan oraindik ez antzematea pesimismo edo barne biltze kolektibo honen oihartzunik. Etorriko da marea.

Argiantza eta Tatiana Tibuleac

Aurten irakurritakoaren artean, bi liburu: Pello Lizarralderen *Argiantza*, eta Tatiana Tibuleacen *El verano en que mi madre tuvo los ojos verdes*. Biek dute Letek aipatzen zuen naturarekiko harremanetik zerbait. Natura gizakiz osatutako ekosistema

bezala ulertuta. Biek dute barne begirada berezia, testuari eta estiloari darion korronte pausatua. Lerro bakoitzak eta metafora eta irudi bakoitzak txipiroien tinta lodituak uzten dizun zapore iraunkor bera uzten dizu. Oihartzuna ez da erraz desagertzen. Literatura ona.

Chill Mafia eta Tapia

Esango nuke hainbati buruak eztanda egin diela bum! Arro-txapeko gazte irreberente euskañolistak Joseba Tapiaren inguruan ikusi dituztenean, denak txandal frikiz jantzita. Tapiaren beraren eta Koldo Izagirreren proiektuarekin kolaboratzen zein promozioa egiten aritu diren musikariek oso iturri ezberdinetan edan dute, genero, hizkuntza eta tribuei dagokienez; musika eta giro zikinetan busti dira, hasi musika beltza, inprobisazioa, banda herrikoiak edo rapa, trapa eta gainerako -ap guztiak barne. Eta Tapiari ez zaio arrotz esperimentazioa, ohituta dago esparru itxien gainetik salto egiten eta ondoko larreetan jauzika hasten.

Denen artean erakusten dute bide bat: hibridazioa ez da aukera estetiko hutsa, geratzen zaigun bide bakarra baizik. Lege zaharrak ez dira itzuliko, txo. 🍷